

QUAN ĐIỂM CỦA HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG CON NGƯỜI MỚI TRONG PHONG TRÀO THI ĐUA ÁI QUỐC

TS ĐÌNH NGỌC QUÝ

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Ngày 11-6-1948, Chủ tịch Hồ Chí Minh ra “Lời kêu gọi thi đua ái quốc”, mục đích thi đua là diệt giặc đói, diệt giặc dốt, diệt giặc ngoại xâm, nhằm đem lại dân tộc độc lập, dân quyền tự do, dân sinh hạnh phúc. Muốn vậy, trước hết phong trào thi đua ái quốc phải dựa vào lực lượng và tinh thần của nhân dân, phải giáo dục, bồi dưỡng, động viên nhân dân hăng hái thi đua không ngừng, trong đó, lấy thi đua xây dựng con người làm cơ sở, nền tảng để mở rộng, phát triển các phong trào thi đua.

Từ khóa: Tư tưởng Hồ Chí Minh; thi đua ái quốc; xây dựng con người mới

Trong suốt quá trình lãnh đạo, tổ chức, vận động thi đua ái quốc, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn chú trọng việc giáo dục, bồi dưỡng xây dựng con người. Người cho rằng, thi đua là một tất yếu khách quan dưới chế độ xã hội mới. “Thi đua không phải là tranh đua..., người đi trước hiểu biết, dẫn người đi sau, làm cho mọi người cùng tiến bộ”. Thi đua làm cho con người giỏi hơn, tốt đẹp hơn, “Lao động sáng tạo xã hội. Thi đua thì cải tạo con người”². Thi đua không chỉ nhằm phát triển sản xuất, nâng cao hiệu quả công tác, xây dựng những nhân tố tiên tiến mà còn nhằm “nâng đỡ những người kém cỏi”, loại trừ phần tử lạc hậu, kìm hãm sự phát triển của sản xuất, của tiến bộ xã hội. Qua phong trào thi đua, quần chúng nhân dân hăng hái đi vào cuộc sống thực tiễn, tôi luyện và trưởng thành, để cho “Mỗi người dân Việt Nam, bất kỳ

già, trẻ, trai, gái; bất kỳ giàu, nghèo, lớn, nhỏ, đều cần phải trở nên một chiến sĩ tranh đấu trên mặt trận: Quân sự, Kinh tế, Chính trị, Văn hoá”³. Thi đua thật sự là một chất xúc tác, một sự kích thích, huy động những năng lực tiềm ẩn của con người.

Con người là chủ thể làm ra lịch sử, xây dựng nên xã hội. Vì thế, muốn xây dựng CNXH rất cần những con người có đức tính và phẩm chất tốt, có trình độ văn hóa, tinh thông nghiệp vụ... Vấn đề xây dựng con người mới đã được Hồ Chí Minh chính thức nêu ra trong Báo cáo chính trị do Người trình bày tại Đại hội II (2-1951) của Đảng: “Xúc tiến công tác văn hóa để đào tạo con người mới và cán bộ mới cho công cuộc kháng chiến kiến quốc”⁴. Sau khi miền Bắc được hoàn toàn giải phóng, nói chuyện tại Lớp đào tạo hướng dẫn viên các trại hè cấp I (12-6-1956), Người chỉ rõ: “Mục đích giáo dục bây giờ là phục vụ nhân

dân, phục vụ Tổ quốc, đào tạo lớp người, lớp cán bộ mới”⁵.

Khái niệm con người mới XHCN được Chủ tịch Hồ Chí Minh đặt ra lần đầu tiên trong bài nói chuyện với thầy và trò Trường Chu Văn An (31-12-1958): “Muốn xã hội chủ nghĩa, phải có: người xã hội chủ nghĩa”⁶. Đến tháng 3-1961, nói chuyện tại Hội nghị bồi dưỡng cán bộ lãnh đạo các cấp toàn miền Bắc nhằm quán triệt Nghị quyết Đại hội III của Đảng, Người đã đi đến một

luyện điếm quan trọng: “Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa”⁷. Điều này không có nghĩa là, tất cả mọi người phải và có thể trở thành con người mới XHCN thật đầy đủ, thật hoàn chỉnh ngay một lúc. Trước hết cần có những con người tiên tiến, có được những nét tiêu biểu của con người mới XHCN có thể làm gương cho người khác, từ đó lôi cuốn toàn xã hội phát triển đi lên. Hồ Chí Minh đã nhiều lần

nêu lên những chuẩn mực của con người mới XHCN: Có tư tưởng XHCN, đạo đức XHCN, tác phong XHCN, có năng lực để làm chủ bản thân, gia đình và công việc của mình, có thể tham gia làm chủ nhà nước và xã hội; không ngừng nâng cao trình độ chính trị, văn hoá, khoa học-kỹ thuật, chuyên môn nghiệp vụ.

Chính vì thế, nội dung giáo dục xây dựng con người mới trong phong trào thi đua yêu nước của Hồ Chí Minh vô cùng phong phú, sinh động, nhất quán, sâu sắc, cụ thể và thiết thực. Đó là sự kết hợp tinh hoa văn hóa cổ, kim, Đông, Tây với tinh hoa văn hóa truyền thống dân tộc, vừa mang

tính lịch sử, vừa có tính thời đại, kế thừa và phát triển. Nó sát hợp với mọi người dân thuộc mọi tầng lớp, mọi dân tộc, già, trẻ, trai, gái, lương, giáo, mọi miền trong nước và cả kiều bào ở nước ngoài. Nó gắn liền với nhiệm vụ cách mạng, nhiệm vụ đấu tranh giải phóng dân tộc, xây dựng đất nước, xây dựng con người mới qua các thời kỳ.

Thứ nhất, Hồ Chí Minh quan tâm giáo dục nhân dân ta phát huy tinh thần yêu nước. Người

Chủ tịch Hồ Chí Minh nhấn mạnh muốn việc thi đua phát triển rộng rãi thì phải dựa vào lực lượng và tinh thần của nhân dân, phải giáo dục bồi dưỡng, lấy thi đua làm trường học xây dựng con người mới. Chính những con người được tôi luyện, trưởng thành trong các phong trào thi đua yêu nước là nhân tố quan trọng thúc đẩy phong trào thi đua phát triển.

nói: “Dân ta có một lòng nồng nàn yêu nước. Đó là một truyền thống quý báu của ta”⁸. Yêu nước thì phải đấu tranh bảo vệ đất nước. Người kêu gọi: “Chúng ta thà hy sinh tất cả, chứ nhất định không chịu mất nước, nhất định không chịu làm nô lệ”⁹. Hồ Chí Minh lấy thi đua làm động lực phát huy lòng yêu nước, qua phong trào thi đua bồi dưỡng nâng cao lòng yêu nước, làm cho lòng yêu nước thể hiện bằng hành động thực tế trong lao động

sản xuất và chiến đấu. Và ngược lại, lấy lòng yêu nước thúc đẩy thi đua, nâng cao hiệu quả thi đua. Đồng thời, Người luôn nhấn mạnh việc giáo dục động viên nhân dân tinh thần thi đua yêu nước, phát huy tinh thần yêu nước chân chính gắn liền với giáo dục, động viên tinh thần quốc tế trong sáng. Vì vậy, qua phong trào thi đua yêu nước, tinh đoàn kết hợp tác giữa nhân dân Việt Nam với nhân dân các nước XHCN, với nhân dân tiến bộ trên thế giới ngày càng tiến triển tốt đẹp.

Trong phong trào thi đua yêu nước, Hồ Chí Minh gắn giáo dục lòng yêu nước và yêu CNXH làm một, chỉ cho nhân dân thấy phải kết hợp chặt

chê thi đua đấu tranh giải phóng dân tộc với thi đua đấu tranh giải phóng xã hội, xây dựng CNXH. Nhờ đó mà nhân dân ta vừa đánh thắng được đế quốc thực dân xâm lược, vừa xóa bỏ được chế độ phong kiến, thoát khỏi sự áp bức bóc lột nặng nề của bọn tư bản, vua quan, hoàn thành được chế độ dân chủ mới, tiến dần lên CNXH.

Thứ hai, Hồ Chí Minh rất coi trọng giáo dục đạo đức cách mạng, xem đó là cái gốc để tạo nên sức mạnh tư tưởng, tinh thần trong mọi hoạt động cách mạng, trong phong trào thi đua. Người nói: “Cũng như sông thì có nguồn mới có nước, không có nguồn thì sông cạn. Cây phải có gốc, không có gốc thì cây héo. Người cách mạng phải có đạo đức, không có đạo đức thì tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân”¹⁰. Hồ Chí Minh chỉ ra những điều cơ bản của đạo đức cách mạng, đạo đức XHCN: Trung với nước, hiếu với dân; yêu thương con người; cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư; có tinh thần quốc tế trong sáng; có lối sống trong sạch, lành mạnh. Để mọi người dễ hiểu và làm theo, Hồ Chí Minh nêu lên những việc làm cụ thể sát với hoàn cảnh của từng đối tượng, từng ngành, từng giới, từng lứa tuổi... trong chiến đấu, lao động, công tác hàng ngày. Người còn dạy những điều cụ thể nhằm giữ gìn, phát huy những đức tính tốt đẹp của dân tộc như kính già, yêu trẻ, đoàn kết, thủy chung, sống có nghĩa có tình, thương yêu giúp đỡ nhau lúc khó khăn, hoạn nạn.v.v.

Trong đạo đức nói chung, Người đặc biệt quan tâm đến vấn đề đạo đức của cán bộ, đảng viên. Bởi lẽ, cán bộ, đảng viên là “cái vôn” của Đảng, “cái gốc” của mọi công việc. Cán bộ, đảng viên tốt công việc mới “chạy”. Chính vì vậy, ngay từ khi giành được chính quyền và trong suốt những năm kháng chiến, Hồ Chí Minh đã dành nhiều tâm huyết cho việc giáo dục đạo đức cán bộ, đảng viên. Người đã đào tạo được một đội ngũ cán bộ,

đảng viên có uy tín lớn trong nhân dân, có đủ đức, tài để lãnh đạo nhân dân làm nên thắng lợi của sự nghiệp giải phóng dân tộc và dựng xây đất nước. Hồ Chí Minh cho rằng, cán bộ, đảng viên là những người từ nhân dân mà ra, nhưng lại có trách nhiệm hướng dẫn nhân dân thực hiện đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước. Muốn hướng dẫn nhân dân thì phải có đức, có tài, được nhân dân tin yêu, mến phục. Điều đó có nghĩa là bất kỳ ở đâu, bất kỳ làm việc gì, bất kỳ địa vị và hoàn cảnh nào, người cán bộ, đảng viên cũng phải luôn: “Đặt lợi ích của Tổ quốc, của nhân dân lên trên hết, trước hết. Phải ra sức tham gia công việc kháng chiến. Phải gần gũi dân chúng, thương yêu, giúp đỡ dân chúng, tổ chức và lãnh đạo dân chúng”¹¹. Cán bộ, đảng viên phải ra sức thi đua chiến đấu, lao động và học tập, đặc biệt cán bộ cao cấp, phải làm đầu tàu gương mẫu, giúp đỡ mọi người cùng tiến bộ. Thực hiện tốt điều này có tác dụng vô cùng to lớn, đảm bảo cho phong trào thi đua phát triển đúng hướng, thường xuyên, liên tục, đạt hiệu quả cao.

Năm 1952, Chủ tịch Hồ Chí Minh phát động phong trào thi đua “Thực hành tiết kiệm, chống tham ô, lãng phí, chống bệnh quan liêu”. Người chỉ rõ tham ô, lãng phí và bệnh quan liêu là kẻ thù của nhân dân, là đồng minh của thực dân và phong kiến. Bởi vậy chống tham ô, lãng phí, quan liêu là cách mạng, để đưa kháng chiến đến thắng lợi, kiến quốc đến thành công, xây dựng thuần phong mỹ tục trong toàn dân, toàn quốc. Năm 1958, Người vạch rõ nguồn gốc của mọi thứ tệ nạn đó là chủ nghĩa cá nhân. Muốn xây dựng đạo đức cách mạng, chung quy lại phải chống chủ nghĩa cá nhân. Năm 1963, Người đề ra cuộc vận động “Nâng cao ý thức trách nhiệm, tăng cường quản lý kinh tế tài chính, cải tiến kỹ thuật, chống tham ô, lãng phí, quan liêu”, gọi tắt là “ba xây, ba

chống”. Qua phong trào thi đua rộng rãi, Hồ Chí Minh vừa phát huy cái tích cực vừa đấu tranh khắc phục cái tiêu cực; vừa giáo dục cán bộ, giáo dục quần chúng phấn đấu thực hiện những công việc cần thiết có lợi cho sản xuất, đời sống, vừa chống những khuyết điểm, thói hư tật xấu của xã hội cũ để lại và mới nảy sinh.

Thứ ba, Hồ Chí Minh rất quan tâm đến việc bồi dưỡng và nêu gương “người tốt, việc tốt”. Người nói: “Nhìn lại lịch sử mấy ngàn năm của ông cha ta, cứ mỗi lần có những thử thách lớn thì nhân dân ta lại tỏ rõ khí phách, nêu cao phẩm chất tốt đẹp của mình. Ngày nay chúng ta đang đứng trước những thử thách rất lớn. Truyền thống anh hùng đang được nhân dân ta phát huy đến cao độ chưa từng thấy. Đã có những người lập nên sự tích oanh liệt được Đảng và Chính phủ tuyên dương. Đó là những bông hoa rất đẹp trong rừng hoa của dân tộc. Nhưng dù sao, số người và tập thể được công nhận là anh hùng, dũng sĩ, chiến sĩ thi đua, được tặng huân chương, huy chương vẫn chỉ là số ít so với hàng chục triệu con người đang hàng ngày “góp gió thành bão”, gánh vác việc nước, việc nhà để đánh thắng giặc Mỹ và xây dựng CNXH... Cho nên “cần có những phần thưởng để khuyến khích, động viên, cổ vũ mọi người hăng hái làm tròn nhiệm vụ”¹². Và cần phải “Lấy gương người tốt, việc tốt để hàng ngày giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng Đảng, xây dựng các tổ chức cách mạng, xây dựng con người mới, cuộc sống mới”¹³.

Hồ Chí Minh thường xuyên theo dõi các tin tức trên báo chí nói về gương “người tốt, việc tốt” và những báo cáo từ các nơi gửi về phản ánh thành tích của nhân dân. Những người có thành tích, công việc tốt đều được Người khen và thưởng huy hiệu. Đối với anh hùng, chiến sĩ thi đua là những người lập nhiều thành tích

xuất sắc, được nhân dân quý trọng thường nảy sinh tư tưởng chủ quan, tự cao, tự mãn, Hồ Chí Minh luôn nhắc nhở cần phải tiếp tục trau dồi, tu dưỡng đạo đức, phải khiêm tốn và giúp đỡ mọi người cùng tiến bộ.

Với tinh thần lấy dân làm gốc, Hồ Chí Minh luôn quan tâm, quý trọng những tấm gương “người tốt, việc tốt” của mọi tầng lớp nhân dân, từ nông dân, công nhân, trí thức, bộ đội, dòng bào các dân tộc, kiều bào, nam và nữ, già và trẻ, đến cả những người trước đây có thói hư tật xấu, lầm đường lạc lối. Người nói: “Mỗi con người đều có thiện ác ở trong lòng. Ta phải biết làm cho phần tốt ở trong mỗi con người này nở như hoa mùa Xuân và phần xấu mất dần đi, đó là thái độ của người cách mạng”¹⁴. Người chú ý khen ngợi, nêu gương “người tốt, việc tốt” trong các ngành nghề, từ lao động thủ công đến lao động phức tạp, từ bộ phận phụ trợ đến bộ phận chủ chốt... Người khuyến những ai đã làm được việc tốt cần phát huy làm nhiều việc tốt hơn nữa, những ai chưa làm được việc tốt cần cố gắng, phấn đấu làm được việc tốt, thi đua làm nhiều việc tốt. Theo Người, càng có thành tích thì càng phải cố gắng, càng phải khiêm tốn. Tuyệt đối chống tự mãn, tự túc. Và nhiều thành tích nhỏ cộng lại trở nên thành tích to. Thành tích to hoặc nhỏ đều đáng khuyến khích và được ngợi khen.

Đề có nhiều “người tốt, việc tốt”, Hồ Chí Minh không chỉ khen ngợi biểu dương mà còn giáo dục động viên tư tưởng, tinh thần, khuyến khích mọi người thường xuyên tu dưỡng phẩm chất đạo đức. Hồ Chí Minh cũng luôn động viên mọi người cố gắng học tập nâng cao trình độ về mọi mặt. Người chỉ ra các việc cần làm như cải tiến kỹ thuật, ứng dụng khoa học công nghệ, cải tiến quản lý, cải tiến tổ chức lao động sản xuất, tổ chức tốt đời sống để nâng cao hiệu quả thi

đua, làm cho người tốt ngày một nhiều, việc tốt có thêm giá trị.

Có thể nói, phong trào thi đua yêu nước hướng vào việc xây dựng con người mới với nội dung phong phú đã có tác dụng rộng lớn cả về tư tưởng, tinh thần và vật chất, xây dựng con người gắn liền với xây dựng kinh tế, văn hoá xã hội. Nhờ có phong trào thi đua xây dựng con người mới, nhân dân ta đã gạt bỏ dần những thói xấu của chế độ cũ, phát huy đạo lý truyền thống của dân tộc. Văn hóa mới được xây dựng và phát triển, thuần phong mỹ tục được giữ gìn. Cán bộ gương mẫu, hết lòng hết sức phục vụ nhân dân, phục vụ cách mạng. Nhân dân đoàn kết một lòng, sẵn sàng chiến đấu hy sinh vì độc lập tự do, vì tương lai tươi sáng của đất nước.

70 năm qua, thực hiện “Lời kêu gọi thi đua ái quốc” của Chủ tịch Hồ Chí Minh, nhân dân ta đã thực hiện nhiều cuộc vận động thi đua yêu nước có ý nghĩa thiết thực gắn với việc xây dựng con người mới: “Diệt giặc đói, diệt giặc dốt, diệt giặc ngoại xâm”, “Vũng tay cày, chắc tay súng”, “Mỗi người làm việc bằng hai vì miền Nam ruột thịt”, “Day tốt, học tốt”, “Thiếu nhi làm nghìn việc tốt”... Những phong trào đó làm bùng lên khí thế hào hùng cách mạng, góp phần tạo nên sức mạnh vật chất và tinh thần vô cùng to lớn, đưa sự nghiệp kháng chiến kiến quốc và xây dựng CNXH đến thắng lợi.

Trong sự nghiệp đổi mới toàn diện đất nước, các phong trào thi đua: “Năng suất, chất lượng, hiệu quả”, “Lao động giỏi-Lao động sáng tạo”, “Tuổi trẻ xung kích, tình nguyện”, “Tuổi trẻ chung tay xây dựng nông thôn mới”, “Thanh niên lập thân, lập nghiệp”, “Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hoá”... đã đạt được những kết quả đáng khích lệ. Gương “người tốt, việc tốt” xuất hiện ngày càng nhiều trên các lĩnh vực và khắp mọi miền của Tổ quốc. Trong

sản xuất, xuất hiện những tấm gương lao động quên mình trên các công trường thủy điện, các công trình dầu khí, xây dựng, giao thông, trên mặt trận kinh tế, văn hóa, khoa học, y tế và giáo dục... Xuất hiện nhiều những nhà doanh nghiệp trẻ đầy tài năng sáng tạo, có đạo đức trong kinh doanh, chấp hành pháp luật, làm giàu và lợi cho đất nước... Trong lĩnh vực bảo vệ Tổ quốc, giữ gìn an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội, xuất hiện bao tấm gương cán bộ, chiến sĩ bộ đội, công an, kiểm lâm vì nhân dân sẵn sàng hy sinh thân mình trên các mặt trận chống bọn phản động, lâm tặc, buôn lậu, tội phạm hình sự, tội phạm kinh tế, môi trường...

70 năm qua, phong trào thi đua yêu nước đã thực sự trở thành động lực mạnh mẽ thúc đẩy mọi tầng lớp nhân dân phát huy tài năng, trí tuệ, sáng kiến, thực hiện thắng lợi công cuộc đổi mới đất nước và xây dựng con người mới.

-
- 1, 5. *Hồ Chí Minh Toàn tập*. Nxb CTQG, H, 2011, T. 10, tr. 479, 344
  - 2, 4, 8, 11. *Sđđ*, T. 7, tr. 408, 40, 38, 54
  - 3, 10. *Sđđ*, T. 5, tr. 556, 292
  6. *Sđđ*, T. 11, tr. 595
  7. *Sđđ*, T. 13, tr. 66
  9. *Sđđ*, T. 4, tr. 534
  - 12, 13, 14. *Sđđ*, T. 15, tr. 662, 672, 672.